

РОЗДІЛ 2. ОБЛІК ТА ФІНАНСИ

2.FEJEZET. SZÁMVITEL ÉS PÉNZÜGYEK

CHAPTER 2. ACCOUNTING AND FINANCE

DOI: 10.58423/2786-6742/2024-5-246-269
УДК 336.71.025.12(477)

Олександр БАРАНОВСЬКИЙ

доктор економічних наук, професор, Заслужений економіст України,
професор ДННУ «Академія фінансового управління»,
м.Київ, Україна

ORCID ID: 0000-0002-5505-5098

Scopus Author ID: 56896045000

РЕКОМЕНДАЦІЇ МВФ ТА СВІТОВОГО БАНКУ ДЛЯ ІНСТИТУТІВ БАНКІВСЬКОГО НАГЛЯДУ З РЕАГУВАННЯ НА КРИЗОВІ СИТУАЦІЇ

***Анотація.** Проаналізовані спільні рекомендації МВФ і Світового банку (СБ), а також конкретні рекомендації цих міжнародних фінансових організацій інститутам банківського нагляду країн світу з реагування на кризові ситуації. Предметом дослідження є функціонування інститутів банківського нагляду в кризових умовах, зокрема, за пандемії коронавірусу, урахування ними представлених МФО рекомендацій щодо: використання гнучкості нормативно-правової і наглядової засад; підтримки мінімальних пруденційних стандартів і забезпечення відповідності міжнародним стандартам; сприяння ретельно опрацьованим заходам державної і приватної підтримки, орієнтованим на постраждалих позичальників і галузі; мінімізації морального ризику і збереження розумної практики управління кредитним ризиком, сприяння ефективному розподілу нових кредитів; надання керівництва з класифікації активів і створення резервів на покриття можливих збитків, базування на рекомендаціях організацій банківської стандартизації, і утримання від пом'якшення регулятивного визначення відкритих позицій за необслуговуваними кредитами; підтримання прозорості/надання додаткового керівництва з розкриття інформації про ризики; призупинення автоматичної дії механізмів коригуючих наглядових заходів стосовно надзвичайних обставин; перегляду пріоритетів нагляду і підтримки діалогу з банківським сектором (БС); активної координації роботи з колегами з нагляду на національному і міжнародному рівнях; забезпечення безперерйного функціонування найважливішої ринкової інфраструктури. Наведено характеристику заходів за рекомендаціями МВФ і СБ, вжитих інститутами банківського нагляду у відповідь на пандемію COVID-19. Представлено бачення експертами СБ пріоритетів регуляторної/наглядової політики. Розглянуто питання взаємодії України і МВФ з реагування інститутів банківського нагляду на пандемію коронавірусу.*

***Ключові слова:** МВФ, Світовий банк, інститути банківського нагляду, кризові ситуації, рекомендації з реагування на коронакризу*

JEL Classification: E52, E58, F33, G01, G18

Absztrakt. A cikk az IMF és a Világbank (WB) közös ajánlásait, valamint e nemzetközi pénzügyi szervezeteknek a világ bankfelügyeleti intézményeihez intézett, a válsághelyzetekre való reagálásra vonatkozó konkrét ajánlásait elemzi. A tanulmány tárgya a bankfelügyeleti intézmények működése válsághelyzetekben, különösen a koronavírus világjárvány idején, valamint a nemzetközi pénzügyi intézmények által benyújtott ajánlások figyelembevétele a következőkre vonatkozóan: a szabályozási és felügyeleti keret rugalmasságának kihasználása; a minimális prudenciális előírások fenntartása és a nemzetközi előírásoknak való megfelelés biztosítása; az érintett hitelfelvevőkre és iparágakra irányuló, gondosan megtervezett állami és magán támogatási intézkedések előmozdítása; az erkölcsi kockázat minimalizálása és a megbízható hitelezési gyakorlatok fenntartása, az új hitelek hatékony elosztásának elősegítése; a banki szabványosítási szervezetek ajánlásai alapján iránymutatás nyújtása az eszközök osztályozására és az esetleges veszteségekre képzett céltartalékokra vonatkozóan, valamint a nemteljesítő hitelekre vonatkozó nyitott pozíciók szabályozási definíciójának enyhítésétől való tartózkodás; az átláthatóság fenntartása/ további iránymutatás nyújtása a kockázatok közzétételére vonatkozóan; a korrekciós felügyeleti intézkedések automatikus működésének felfüggesztése vészhelyzetekre, a felügyeleti prioritások felülvizsgálata és a bankszektormal folytatott párbeszéd fenntartása; aktív koordináció a nemzeti és nemzetközi szintű felügyeleti kollégákkal; valamint a legfontosabb piaci infrastruktúra zavartalan működésének biztosítása. *Наведено характеристику заходів за рекомендаціями МВФ і СБ, вжитих інститутами банківського нагляду у відповідь на пандемію COVID-19. А cikk bemutatja a Világbank szakértőinek elképzelését a szabályozási/felügyeleti politikai prioritásokról. А cikk az Ukrajna és az IMF közötti, a bankfelügyeleti intézményeknek a koronavírus világjárványra adott válaszlépéseivel kapcsolatos együttműködés kérdését vizsgálja.*

Kulcsszavak: IMF, Világbank, bankfelügyeleti intézmények, válsághelyzetek, ajánlások a koronavírusválságra való reagálásra

Abstract. The joint recommendations of the IMF and World Bank, as well as specific recommendations of these international financial organizations to banking supervisory institutions worldwide in responding to crisis situations, have been analyzed. The research subject is the functioning of banking supervisory institutions in crisis conditions, particularly during the COVID-19 pandemic, and their consideration of IMF recommendations, including: the utilization of flexibility in legislative and supervisory principles; support for minimal prudential standards and adherence to international standards; facilitation of carefully crafted state and private support measures targeting affected borrowers and sectors; minimization of moral hazard and preservation of sound credit risk management practices; facilitation of effective distribution of new loans; guidance on asset classification and creation of reserves to cover potential losses; alignment with banking standardization recommendations; avoidance of regulatory softening in defining open positions on non-performing loans; support for transparency and provision of additional guidance on risk disclosure; suspension of automatic corrective supervisory actions in extraordinary circumstances; review of supervisory priorities and support for dialogue with the banking sector; active coordination with colleagues in national and international supervision; and ensuring the uninterrupted functioning of critical market infrastructure. The measures taken by banking supervisory institutions in response to the COVID-19 pandemic, in accordance with IMF and World Bank recommendations, are described. Experts from the World Bank provide insights into regulatory/supervisory policy priorities. The interaction between Ukraine and the IMF regarding the response of banking supervisory institutions to the coronavirus pandemic is discussed.

Keywords: IMF, World Bank, bank supervision institutions, crisis situations, recommendations on the reaction on the pandemic crisis

Постановка проблеми. В 1999 р. МВФ і Світовий банк (СБ) започаткували *спільні оцінки фінансових секторів держав-членів, щоб допомогти у визначенні фактичних і потенційних слабких місць*. Співробітники цих фондів разом з експертами з центральних банків (ЦБ) і органів фінансового регулювання визначають міцність фінансових систем держав-членів, що в свою чергу слугує для вжиття необхідних заходів. Позаяк масштабне макрофінансове потрясіння, спричинене COVID-19, руйнувало світову економіку і створювало істотну напруженість як для комерційних банків (КБ), так і їхніх позичальників, а також те, що банківський сектор (БС) відіграє найважливішу роль у пом'якшенні безпрецедентних макроекономічного/фінансового шоків, зумовлених пандемією, завдяки сприянню постраждалим позичальникам і підтриманню кредитування реального сектора за збереження фінансової стабільності, *інститути банківського нагляду різних країн потребували дієвих рекомендацій з організації своєї діяльності в умовах пандемії*. Тим більше, що мірою заміщення гострих проблем ліквідності проблемами структурної платоспроможності/зростання дефолтів підвищується і тиск на БС, збереження невизначеності, виникають додаткові шоки економічного/фінансового характерів, а *наглядові органи зіштовхувалися з безпрецедентними проблемами, що потребували рішучих дій для вирішення вищезазначених завдань*.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематикою співпраці МВФ і СБ з інститутами банківського нагляду займалися Р. Авад (R. Awad), К. Феррейра (C. Ferreira), А. Йочієне (A. Jochiene) і Л. Рідвег (L. Ridweg)[1]; Т. Адріан (T. Adrian) і Дж. Пазарбашіоглу (C. Pazarbasioglu)[2]; К. Баузе (C. Bause), М. Дейкман (M. Deikman), А. Мартінес (A. Martinez) і В. Гарсія (V. García)[3]; П. Брейер (P. Breuer) і Т. Йонассон (T. Jonasson)[4], К. Георгієва (K. Georgieva)[5], А. Нараїн (A. Narain), Н. Дженкінсон (N. Jenkinson), А. Мора (A. Mora), І. Маскаро (Y. Mascaro), Д. Гроллеман (D. Grolleman), Х. Чон (H. Chon), П.-Л. Шатен (P.-L. Chatain), Е. Фейєн (E. Feyen) і Т. Гісперт (T. Gispert)[6].

В їхніх працях розглядаються питання регуляторних і наглядових наслідків коронакризи для БС і реагування на них органів банківського нагляду; наголошується на необхідності дотримання збалансованості збереження фінансової стабільності, забезпечення стійкості БС і економічної активності, управління боргом, об'єктивного інформування учасників ринку банківських послуг про вимоги інститутів банківського нагляду, гнучкого ставлення до виконання наявних нормативних актів з буферів капіталу/ліквідності/умов кредитування позичальників, які стикаються з труднощами, врегулювання проблемних кредитів, а також обов'язкового повного розкриття інформації про наявні різнопланові ризики.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає в аналізі рекомендацій МВФ і СБ для інститутів банківського нагляду країн світу з реагування на кризові ситуації.

Виклад основного матеріалу. МВФ і СБ, стратегічно співпрацюючи, допомагаючи своїм державам-членам зберігати стабільність фінансового сектора (ФС) і сприяючи фінансовому розвитку, маючи великий досвід з банківського нагляду і регулювання, в травні 2020 р. спільно надали 9 рекомендацій, покликаних допомогти інститутам банківського нагляду орієнтуватися в цій незнайомій ситуації, із закликом до пильності стосовно вживаних заходів політики, що не відповідають міжнародним стандартам.

Дані рекомендації заохочували до гнучких засад регулювання, нагляду і обліку, за одночасного дотримання узгоджених на міжнародному рівні мінімальних стандартів регулювання і принципів нагляду[2].

Рекомендації МВФ і Світового банку для керівництва органів банківського нагляду

Рекомендації МВФ і СБ інститутам банківського нагляду, що вживали заходів у відповідь на пандемію COVID-19, зводилися до[6]:

1. Використання гнучкості нормативно-правової і наглядової засад, підтримки мінімальних пруденційних стандартів і забезпечення відповідності міжнародним стандартам. Обґрунтовуючи цю рекомендацію, МВФ і СБ зазначали, що пруденційні буфери в рамках Базеля III призначені для використання під час стресу. Інститути банківського нагляду повинні підкреслити, що КБ можуть зменшити наявний буфер капіталу для покриття збитків, спричинених пандемією, і підтримувати ключові фінансові послуги для реальної економіки. Країни, які встановили додатний антициклічний буфер капіталу, повинні розглянути можливість його лібералізації, а також пом'якшення інших макропруденційних заходів залежно від їхніх цілей та конкретної ситуації в країні. Інститути банківського нагляду також повинні переконатися, що КБ тимчасово обмежують розподіл капіталу (виплати дивідендів, викуп акцій, виняткові бонусні виплати), доки не стане очевидним вплив кризи, і що буфери відновлюються протягом відповідного періоду часу. Буфери ліквідності в національній та іноземній валютах мають використовуватися відповідно до Базельського стандарту коефіцієнта покриття ліквідності (LCR) або інших внутрішніх вимог до ліквідності. Важливо, що гнучкість повинна застосовуватися відповідно до внутрішніх мінімальних пруденційних вимог, узгоджених на міжнародному рівні стандартів і вказівок від SSBs, що забезпечить підтримку довіри до БС, надійність КБ і стабільність ФС в середньо-/довгостроковій перспективах.

2. Сприяння ретельно опрацьованим заходам державної і приватної підтримки, орієнтованим на постраждалих позичальників і галузі. У цьому зв'язку міжнародні фінансові організації (МФО) зазначали, що країни вжили низку заходів для підтримки компаній і фізичних осіб, які постраждали від пандемії (надання державних позик/державні гарантії/тимчасові мораторії на виплати). Одночасно КБ працювали з позичальниками, щоб реструктуризувати кредити для юридичних і фізичних осіб, які сильно постраждали від кризи. Інститути банківського нагляду повинні заохочувати КБ зважено

реструктуризувати позики та підтримувати надходження кредитів в економіку й чітко визначити, як ці заходи повинні розглядатися в пруденційній системі.

3. Мінімізації морального ризику і збереження розумної практики управління кредитним ризиком, сприяння ефективному розподілу нових кредитів. Для цього заходи політики мають за версією МФО: бути обмежені в часі; містити положення про припинення дії та чітку стратегію виходу; спрямовуватися на те, щоб лише життєздатні фірми отримували максимальну вигоду; враховувати потенційний моральний ризик при їхній розробці та моніторингу реалізації. За вжиття мораторію на платежі, важливо забезпечити, щоб: позичальники, неплатоспроможні до пандемії, не отримували надмірної вигоди від кредитних канікул/не перешкождали відновлюванню погашення кредиту після закінчення мораторію. Інститути банківського нагляду повинні забезпечити, щоб КБ продовжували ретельно оцінювати якість кредитних ризиків, які підпадають під ці заходи, відповідно до вказівок, наданих органами банківської стандартизації.

4. Надання керівництва з класифікації активів і створення резервів на покриття можливих збитків, базування на рекомендаціях організацій банківської стандартизації, і утримання від пом'якшення регулятивного визначення відкритих позицій за необслуговуваними кредитами (НОК). Хоча тимчасові заходи можуть допомогти виграти час доти, поки не уможливиться чіткіше уявлення про вплив пандемії, ця рекомендація закликає до наглядових дій для забезпечення того, щоб КБ продовжували відстежувати якість своїх активів з використанням установлених стандартів і згодом створили адекватні резерви, що гарантує належний вимір життєво важливих показників діяльності КБ, що полегшує управлінські дії і підштовхує до раннього вжиття обґрунтованих наглядових заходів. При цьому наголошувалось, що чітке керівництво з класифікації активів і створення резервів на покриття можливих збитків, забезпечення ретельного опрацювання, обмеженості в часі й адресності заходів також істотно значимі для створення основи стійкого відновлення[2].

5. Підтримання прозорості/надання додаткового керівництва з розкриття інформації про ризики, позаяк прозорість – передумова збереження довіри до БС та для ефективної ринкової дисципліни, а отже, для обмеження морального ризику. Тому важливо розкрити: суттєвість реструктуризації кредиту; ефективність кредитного портфеля; будь-які зміни, внесені до політики оцінки кредитоспроможності позичальників; вплив цих коригувань. Акцентувалося, що за потреби інститути банківського нагляду повинні надати додаткові вказівки, щоб забезпечити розкриття політики, що використовується для подолання кризи та її впливу.

6. Призупинення автоматичної дії механізмів коригуючих наглядових заходів стосовно надзвичайних обставин пандемії. Інститути банківського нагляду можуть тимчасово призупинити (наскільки це дозволено законодавством) автоматичну активацію тригерів достатності капіталу, коли КБ загалом здорові, а зниження нормативів регулятивного капіталу, як очікується, буде тимчасовим. Це слід переглядати в кожному конкретному випадку. Крім

того, навіть тимчасове зменшення коефіцієнтів капіталу нижче мінімальної межі має супроводжуватися своєчасним/ надійним планом його відновлення. Враховуючи невизначеність і вплив кризи, плани відновлення капіталу можуть мати довший часовий горизонт, ніж зазвичай. З часом інститут банківського нагляду повинен ретельно контролювати надійний план відновлення капіталу, щоб переконатися, що КБ задовільно виконує свої планові показники. Потенційні заходи з відновлення рівня ліквідності повинні бути обговорені та виконані, щоб запобігти додатковому стресу для КБ та ФС. Якщо КБ не в змозі надати надійний план відновлення та за більш суттєвого і довгострокового впливу із серйозними наслідками для системи, інститути банківського нагляду повинні працювати з урядами, оскільки можуть знадобитися додаткові заходи для підтримки ФС.

7. Перегляду пріоритетів нагляду і підтримки діалогу з БС. Інститути банківського нагляду повинні: змінити пріоритети своєї роботи, враховуючи ризики та сфери, які найбільше постраждали від пандемії, зокрема, профіль ліквідності КБ/ кредитний ризик для вразливих секторів/операційну стійкість; вимагати від КБ переглянути та підвищити ефективність їхніх планів забезпечення безперервності діяльності (визначення критичних функцій/ спеціальні робочі домовленості/ збереження функції правління); розглянути питання про відкладення ресурсомістких заходів (звичайних стрес-тестів/повномасштабних перевірок на місці, які можуть бути менш актуальними в поточному контексті та відвернути керівництво КБ від більш нагальних завдань), а також можливість коригування періодів поступового впровадження нових пруденційних вимог скоординованим/послідовним чином.

8. Активної координації роботи з колегами з нагляду на національному і міжнародному рівнях. На національному рівні дуже важливо, щоб заходи політики ФС були скоординовані та повідомлені за допомогою існуючих інституційних механізмів фінансової стабільності. Скоординована спільна робота (в контексті органів стандартизації/угод про регіональне співробітництво/в рамках стосунків між країнами-господарями для нагляду за міжнародними КБ та фінансовими групами) допоможе сформулювати відповідну політику на всіх рівнях, зберегти здатність ФС фінансувати глобальну економіку та мінімізувати ризики фрагментації.

9. Забезпечення безперебійного функціонування найважливішої ринкової інфраструктури (системи клірингу ЦП, розрахунків і платіжних систем). ЦБ/інститути банківського нагляду повинні уважно стежити за стійкістю ФС/ключовими вузлами, які мають вирішальне значення для фінансової стабільності; контролювати функціонування роздрібних платіжних систем для підтримки довіри, враховуючи вплив на них будь-якого збою.

Заохочуючи гнучкість основи за одночасного збереження мінімальних стандартів, рекомендації покликані забезпечити прозору підтримку і контроль критичних показників здорового стану БС, що допоможе звести до мінімуму ризики руйнівної фінансової кризи, яка б посилила основні економічні втрати від пандемії. МВФ і СБ зайняли єдину позицію зі сприяння і підтримки своїх

держав-членів. Надані спільні рекомендації допомагали розробці/моніторингу/зміцненню політики підтримки здорового фінансового стану під час пандемії і, що не менш важливо, на шляху до відновлення[2].

Більшість інститутів банківського нагляду запровадили надзвичайні заходи, спрямовані на підтримку кредитування реальної економіки, пом'якшуючи накопичення ризиків через погіршення якості активів. Відповідно до вищезазначених рекомендацій, ці заходи включали[6]: пруденційне регулювання та наглядові заходи для підтримки КБ, які сприяють розвитку реальної економіки (рекомендації 1, 6 і 7); заходи підтримки позичальників і реструктуризацію кредитів (рекомендації 2, 3, 4 і 5); заходи забезпечення безперервності функціонування та бізнесу (рекомендація 7); заходи посилення платіжних систем (рекомендації 7 і 9). Огляд різних заходів, вжитих інститутами банківського нагляду, наведено в табл. 1[6]. Інститути банківського нагляду вжили макропруденційних заходів щодо капіталу/ліквідності/позичальників, використовуючи гнучкість структури (рекомендація 1). Окрім дозволу КБ використовувати регулятивні буфери (збереження капіталу, антициклічні/системні/інші регуляторні буфери, запроваджені для пом'якшення загальносистемної вразливості), призначені для використання у несприятливі часи, деякі інститути банківського нагляду надали вказівки в контексті Рівня 2 з використання буферів, що перевищують мінімальні вимоги та прийнятні елементи капіталу. Декілька інститутів банківського нагляду запровадили обмеження на дивіденди, викуп акцій і бонуси для КБ, щоб гарантувати, що вивільнення буферів сприяє зміцненню стійкості КБ; дозволили тимчасово зменшити показники покриття ліквідності нижче мінімальних вимог і заохочували КБ використовувати свої запаси високоякісних ліквідних активів; пом'якшили макропруденційні обмеження позичальників (відношення кредиту до вартості/боргу до доходу), щоб підтримати кредитування. Загалом вжиті заходи відповідали рекомендаціям, але були й випадки, коли нормативні послаблення були надані шляхом зниження мінімальних вимог (зниження вагового коефіцієнта ризику для позик малим і середнім підприємствам і постраждалим секторам, таким як туризм і охорона здоров'я) або внесення змін до нормативних актів, які відхиляються від узгоджених на міжнародному рівні стандартів, потенційно підриваючи довіру до цих стандартів і сприяючи фрагментації ринку, та, зрештою, виникненню проблем забезпечення платоспроможності.

Таблиця 1.

Пруденційні рекомендації та заходи, вжиті інститутами банківського нагляду у відповідь на пандемію COVID-19

Рекомендації МВФ і Світового банку	Заходи інститутів банківського нагляду
1. Використовуйте вбудовану гнуч-кість і дотримуйтеся мінімальних стандартів	- підтримання мінімальних вимог до капіталу; - підтримування відповідності міжнародним стандартам; - дотримання вказівок, наданих органами банківської стандартизації; - дозвіл використання буферів капіталу (збереження,

Рекомендації МВФ і Світового банку	Заходи інститутів банківського нагляду
	антициклічного); - лібералізація антициклічних буферів капіталу; - пом'якшення інших макропруденційних заходів (співвідношення позики до вартості (LTV) і боргу до доходу (DTI)); - обмеження розподілу дивідендів/викупу акцій/надання бонусів; - дозвіл використання буферів ліквідності (LCR, NSFR).
2. Сприяйте державним і приватним заходам підтримки	- підтримка/сприяння реструктуризації кредитів; - встановлення нижчих коефіцієнтів ризику для кредитів з державними гарантіями; - надання вказівок щодо мораторіїв
3. Обмежте моральний ризик	- впровадження обмежених в часі/чітко визначених заходів; - нагляд і контроль виконання заходів.
4. Надайте вказівки до класифікації активів і забезпечення	- перегляд тригерів автоматичної рекласифікації для реструктурованих позик; - надання вказівок щодо застосування вимог до забезпечення/класифікації активів.
5. Зберігайте прозорість	- прозоре донесення до ринку політичних заходів; - удосконалення та надання вказівки щодо розкриття інформації про ризики для включення: - зміни політики андерайтингу, управління кредитним ризиком та резервування, а також суттєвість і вплив таких змін; - показники суттєвості кредитного портфеля реструктурованих кредитів та мораторіїв.
6. Призупинити автоматичні тригери наглядових дій	- призупинення автоматичних тригерів коригувальних дій; - перегляд стратегій наглядових дій; - дозвіл триваліших періодів коригувальних дій.
7. Перегляньте пріоритети нагляду	- підтримання тісного діалогу з промисловістю; - вибір пріоритетів для критичних наглядових дій; - зосередження на ключових ризиках (якість активів, операційна стійкість); - призупинення нових політичних ініціатив; - відкладання впровадження нових нормативних актів і звичайних стрес-тестів; - подовження перехідних періодів для нормативних актів, що знаходяться в процесі впровадження; - зменшення необов'язкових експертиз та звітності.
8. Координуйте роботу з колегами	- координація політичних дій з урядом, внутрішніми та регіональними наглядовими органами; - координація та підтримка тісного зв'язку з вітчизняними наглядовцями; - взаємодія та обмін інформацією з SSBs.
9. Забезпечте функціонування інфраструктури фінансових ринків	- моніторинг і розробка заходів політики для підтримки стійкості: клірингу ЦП, платіжно-розрахункових систем.

Сформовано автором за джерелом [6]

Керуючись рекомендаціями МФО, інститути банківського нагляду переглянули свої підходи до правозастосування та зменшили операційний тиск (рекомендації 6 і 7). Перегляди підходів до правозастосування включали:

- ✓ уникнення автоматичних тригерів коригувальних дій;
- ✓ перегляд стратегій ранніх наглядових дій, коли показники капіталу падають до мінімальних вимог;
- ✓ продовження коригувальних періодів і строків впровадження Базель III відповідно до рішення Базельського комітету з банківського нагляду (BCBS)/відкладення набуття чинності деякими міжнародними стандартами (загальна здатність поглинати збитки (TLAC)/великі ризики/коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR)/певний операційний ризик та правила бухгалтерського обліку (МСФЗ));
- ✓ подовження перехідного періоду певних пруденційних вимог та/або запровадження перехідних заходів щодо регулятивного капіталу, що стосуються очікуваних кредитних втрат (ECL);
- ✓ призупинення/відкладення некритичної звітності та/або стрес-тестування.

Заходи інститутів банківського нагляду з підтримки позичальників та реструктуризації кредитів включали:

- ✓ сприяння державним/приватним заходам надзвичайної політики, спрямованим на підтримку позичальників, які тимчасово втратили кошти та не могли здійснювати платежі (рекомендація 2);
- ✓ надання вказівки та встановлення чітких очікувань як: гарантовані урядом позики слід брати до уваги в розрахунках капіталу на основі ризику (тобто суверенне ставлення до кваліфікованих гарантій), розглядати реструктуровані позики/державні та приватні мораторії, враховувати при пруденційній класифікації активів і забезпеченні (тобто, кредити, на які поширюється мораторій, повинні розглядатися так само, як реструктуровані позики та вказівки, надані SSBs).

Водночас (всупереч рекомендаціям 3, 4 і 5), деякі інститути банківського нагляду запровадили кілька надзвичайних заходів через регуляторну терпимість, що включали:

- ✓ заморожування статусу класифікації всіх кредитних ризиків до COVID-19; продовження кількості прострочених днів, після яких кредит вважається безнадійним;
- ✓ в деяких екстремальних випадках дозвіл КБ відкласти адекватне резервування (перенесення очікуваних збитків) або забезпечити загальне призупинення вимог до резервування для позик, на які поширюється мораторій.

Утім, хоча ці заходи пропонували негайне полегшення функціонування КБ, вони підживляли ефективну практику управління кредитним ризиком і вимоги до резервування, оскільки маскували фактичні збитки та реальний фінансовий стан КБ. За відсутності фіскальних буферів і адекватної капіталізації КБ такі рішення могли бути спокусливими, але піддавали БС, особливо вже вразливі, значному ризику.

Загалом інститути банківського нагляду визнали та доклали зусиль, щоб зменшити моральний ризик у заходах державної політики та сприяти прозорості та розкриттю інформації про ризики (рекомендації 3 та 5). Вони:

✓ намагалися обмежити моральний ризик, прив'язавши заходи до часу, чітко визначивши сектори та позики, на які поширюються державні гарантії та мораторії, і вимагаючи додаткової звітності для полегшення моніторингу та оцінки впливу заходів. Проте, надійні стратегії виходу, зокрема, для мораторіїв також були критично важливими та потребували більшої уваги;

✓ підтримуючи розумну реструктуризацію, заохочували КБ застосовувати розширені підходи до кредитного моніторингу та висували конкретні вимоги до публічного розкриття інформації;

✓ запроваджували тимчасові заходи для скорочення ліквідації безгрошових, але життєздатних фірм і полегшення реструктуризації фірм.

Хоча державні мораторії могли б забезпечити негайне полегшення для позичальників, слід було ретельно розглянути їхні плюси та мінуси порівняно з ринковою реструктуризацією. Заходи гарантували, що кредитний ризик і надалі добре контролюватиметься як на мікро-, так і на макропруденційному рівнях, і що ринкова дисципліна продовжуватиме відігравати свою вирішальну роль.

Заходи інститутів банківського нагляду з забезпечення безперервності роботи/ бізнесу (надання пріоритету операційній стійкості та безперервності діяльності (рекомендація 7)) включали:

✓ перевірку запобіжними заходами блокування планів безперервності бізнесу КБ і наглядових органів;

✓ зміну інститутами банківського нагляду пріоритетів планів своєї роботи, надання вказівок з безпеки даних (забезпечення безпеки спеціальних заходів для сприяння віддаленій роботі в умовах пандемії COVID-19) і наголос на плануванні безперервності бізнесу та моніторингу.

Загалом здійснене планування безперервності банківської діяльності та нормативні вимоги видаються ефективними, позаяк системних збоїв у роботі КБ не відбулося.

Заходи ЦБ/інститутів банківського нагляду зі зміцнення платіжних систем (рекомендації 7 і 9) включали:

✓ вимогу до інфраструктур фінансових ринків переглянути плани безперервності бізнесу (BCP), процедури управління кризою та критичні залежності від фінансових і нефінансових постачальників;

✓ застосування своїх BCP для критично важливих систем, якими вони керують, щоб стримувати ризики недоступності критично важливого персоналу, неможливості доступу до фізичних приміщень, збільшення кількості кібератак на налаштування роботи з дому та нестабільності на фінансових ринках.

Рекомендації МВФ

Поряд зі спільними рекомендаціями МФО інститутам банківського нагляду з реагування на пандемію COVID-19, МВФ і СБ надавали й власні рекомендації щодо цього.

Опубліковані МВФ в 2020 р. рекомендації з економічної політики, орієнтовані на мінімізацію негативних наслідків, спричинених пандемією COVID-19, поряд з іншими сферами, містили й заходи регулювання БС, адресовані інститутам банківського нагляду. У цьому плані останнім рекомендувалася необхідність дотримання збалансованості збереження фінансової стабільності, забезпечення стійкості БС і економічної активності, об'єктивне інформування учасників ринку банківських послуг про вимоги інститутів банківського нагляду. Зокрема, експерти МВФ радили КБ гнучко ставитися до виконання наявних нормативних актів з буферів капіталу/ліквідності/умов кредитування позичальників, які стикаються з труднощами, а також обов'язково повною мірою розкривати інформацію про наявні різнопланові ризики[5].

За оцінкою фахівців МВФ, в ході реалізації його рекомендацій щодо прогнозування ліквідності стало очевидним, що інформації, що надходить «зверху донизу», вже недостатньо. Більше того, з'явилась потреба в щоденному режимі обмінюватися прогнозами з підрозділами, що працюють з бюджетом, управляють боргом, з ЦБ. Особливо важливим для прийняття рішень став аналіз сценаріїв, інструментарій для стрес-тестування в умовах COVID-19, розроблений МВФ. Для стійкості управління залишками коштів стало необхідним розширити варіанти короткострокових запозичень. Це зумовило потребу врахування всіх доступних ресурсів, включаючи кредитні лінії і механізми овердрафта. Крім того, необхідно було переглянути розміри буферів ліквідності і проаналізувати можливість використання інших резервів, наприклад, фондів погашення заборгованості чи залишків коштів в іноземній валюті. Країни, що отримали підтримку від МФО або перепідписку за емісії євробондів, часто використовували частину коштів для формування буферів ліквідності. Знадобилися вдосконалення організаційних і координаційних механізмів – робота груп високого рівня, що приймали рішення на тактичному/оперативному рівнях, підтримка технічних спеціалістів, які надавали прогнози ліквідності і рекомендації в частині вимог до залишку коштів. Для цього було необхідно інтегрувати управління боргом і ліквідністю, а також, з огляду на управління ліквідністю, розглянути можливості отримання кредитів від МФО і проведення операцій з управління зобов'язаннями.

Для цього потрібно було дати відповідь і на запитання: як уникнути подальшої фрагментації ліквідності? чи є можливість короткострокових запозичень у державних підприємств, пенсійних фондів і приватних підприємств, які зберігають великі суми вільних коштів на депозитах? які інституціональні заходи краще сприятимуть антикризовому управлінню? як краще інтегрувати управління ліквідністю і боргом? що можна зробити для підвищення точності прогнозу? яким чином ураховувати наслідки кризи в прогнозах про рух коштів? які ризики можуть реалізуватися і вплинути на прогнози потоків і залишків коштів? чи є необхідність у додатковому аналізі сценаріїв? чи існують якісь нетрадиційні джерела фінансування, які можна

використати? як слід використовувати наявні системи фінансового захисту? чи є необхідність у перегляді розміру буферів ліквідності?[7]

Фахівці Департаменту грошово-кредитних систем і ринків капіталу МВФ зазначали, що, попри заохочення інститутами банківського нагляду застосування КБ буферів капіталу для покриття збитків і кредитування економіки, деякі з них без ентузіазму їх використовують, побоюючись потенційного ущербу для їхньої репутації за впровадження автоматичних обмежень розподілу капіталу. Відтак, на їхню думку, обмеження на розподіл капіталу БС уможливить розв'язання проблеми колективізму дій і знизить репутаційний ущерб, підвищивши імовірність реального застосування буферів капіталу.

Експерти МВФ зазначали, що збереженість капіталу БС координується з заходами зі стабілізації національної економіки. Якщо уряди вжили фіскальні заходи з підтримки нефінансових економічних агентів, то інститути банківського нагляду впроваджували інновації і надавали надзвичайну підтримку ліквідності багатьох ринків, пропонували КБ реструктурувати кредити, зменшити нормативні вимоги і уможливили використання ними власних буферних резервів. З огляду на вищезазначене, слід запобігти ризику КБ з унеможливлення подальшого виконання функцій фінансових посередників. Відтак, всі бенефіціари матимуть вигоду за накопичення КБ капіталу, а не виплати дивідендів.

Пруденційні наглядові заходи з обмеження розподілу капіталу сприятимуть накопиченню КБ капітальних ресурсів за пандемії, уможливлять додаткові можливості підтримки ними реального сектора національної економіки, зменшать ризик подальшого надання урядом фінансової підтримки з рекапіталізації КБ, що потребуватиме належного інформування громадськості про наявні обмеження[1].

Інститути банківського нагляду можуть застосовувати такі інструменти обмеження/призупинення КБ розподілу капіталу (виплати дивідендів/викуп акцій/ дискреційні бонусні виплати), як:

оприлюднення своїх рекомендацій/очікувань з таких процесів, посилення вимог до них;

стрес-тестування для з'ясування доцільності й обсягу обмеження виплат, що уможливлює кількісну оцінку потреби в додатковому капіталі для підтримки фінансової стійкості КБ за кризи;

забезпечення дотримання КБ вимог наглядових органів, обрання яких зумовлюється низкою чинників (повноваженнями цих інститутів, чинною наглядовою практикою, рівнем співпраці їхніх працівників з КБ/реакції КБ на їхні рекомендації).

За відсутності належних повноважень у інститутів банківського нагляду останнім рекомендувалося вдаватися до морального переконання КБ і повноважень у сфері «м'якого права». Для уникнення нерівномірного виконання КБ зобов'язань інститути банківського нагляду, насамперед, мали застосовувати тимчасові обмеження розподілу капіталу в масштабах БС, що свідчитиме про

наглядову політику з покриття потенційних збитків й підтримки кредитування реального сектора економіки.

Поряд з вищезазначеним, фахівці Департаменту грошово-кредитних систем і ринків капіталу МВФ виокремлюють і проблематику нагляду за обслуговуванням боргу. Так, вони наголошують, що використання наявних превентивних касових резервів для обслуговування боргу має супроводжуватися ретельним аналізом базових ринкових умов. Попри те, що потреби у фінансуванні, спричинені пандемією COVID-19, можуть набагато перевищувати обсяг більшості буферних резервів, використання їхніх коштів як переходу до нової рівноваги може бути доцільним у разі очікування короткострокового повернення ринку до нормального функціонування. А для цього слід оцінювати, чи подорожчання фінансування/ зниження попиту на державні ЦП є тимчасовими порушеннями функціонування ринку чи тривалішою зміною умов запозичення, з використанням інформації про ринок й динаміку поведінки інвесторів. Відтак, зміни регулювання/нагляду за фінансовими ринками вимагатимуть детального аналізу з огляду на їхній потенційний вплив на функціонування первинного/вторинного ринків державних ЦП.

На думку фахівців МВФ, за кризових умов/зростання потреби в фінансуванні внаслідок COVID-19 удосконалення моніторингу наявних умовних зобов'язань має вирішальне значення, позаяк реалізація останніх може спричинити істотне зростання обсягу боргових зобов'язань/витрат на обслуговування боргу найближчим часом, що додатково тиснутиме на ліквідність. Відтак, вкрай важливим є моніторинг існуючих зобов'язань/графіків їхнього обслуговування, що уможливорює оцінку ефективності обліку умовних зобов'язань/гарантій, й адекватне усвідомлення відповідних умов та їхнє врахування за прогнозування фінансування/грошових потоків[4].

Серед рекомендацій МВФ і необхідність реалізації інститутами банківського нагляду політики стимулювання КБ на активнішу роботу з клієнтами, особливо найбільше постраждалими від пандемії, і підтримка стабільної грошово-кредитної політики без істотних регулятивних змін, забезпечення стабільних умов функціонування КБ, вжиття заходів з урахування в регуляторних вимогах наслідків пандемії, помякшення наглядового навантаження на КБ.

І нарешті, експерти МВФ звертають увагу на кроки у відповідь в сфері регулювання/нагляду, покликані підтримувати баланс між забезпеченням фінансової стабільності й стійкості БС і економічною активністю, позаяк негативні наслідки пандемії позначаються на спроможності позичальників обслуговувати кредити/ зниженні доходів КБ, що спроможне підірвати фінансові стійкість/стабільність останніх. Відтак, фахівці МВФ рекомендують інститутам банківського нагляду радити КБ гнучко користуватися можливостями за чинних правил для обачного перегляду умов кредитування позичальників, що перебувають у стресовій ситуації, не послаблювати правила класифікації позик/формування резервів, якомога точніше обраховувати необслуговувані кредити/потенційні втрати. Поряд з цим, дієвість/ ефективність ринкової

дисципліни значною мірою залежатиме від прозорості інформації про ризики і адекватного інформування про очікування інститутів банківського нагляду з реакції на наслідки пандемії COVID-19. Відтак, інститути банківського нагляду мають посилити моніторинг фінансової стійкості, активізувати діалог з КБ[8].

Експерти МВФ закликали інститути банківського нагляду поєднувати інструменти із наборів своїх стратегій стосовно стихійних лих/подій, пов'язаних з операційним ризиком/стресових ситуацій в БС. З урахуванням своєї глобальної перспективи і спираючись на минулий довід, МВФ запропонував додаткові рекомендації стосовно подальших дій[9]: не змінюйте правила; використовуйте буферні резерви; заохочуйте зміни кредитування; не приховуйте втрати; уточніть нормативно-правове трактування заходів підтримки; зміцніть комунікації і міжнародну координацію.

Поряд з цим експерти МВФ дотримуються думки, що інститути банківського нагляду мають підтримувати фінансові компанії, знизивши тиск і контроль, для чого слід дотримуватися принципів відкритості КБ для забезпечення прозорості балансів; використовувати існуючий капітал і резерв ліквідності для збереження працездатності БС і платіжних систем.

Рекомендації Світового банку

Експерти СБ зазначали, що в умовах пандемії COVID-19 відповідальні особи зіштовхнулися з низкою безпрецедентних викликів для наглядової/регуляторної політики, позаяк інститути банківського нагляду намагалися знайти баланс між необхідністю збереження капіталу КБ для відновлення економіки, з одного боку, з зацікавленістю суспільства у безпечних/надійних КБ, а з іншого – з забезпеченням фінансової стабільності. Причому з плином часу напруженість між цими конкуруючими потребами зростала, оскільки пандемія COVID-19 відчутніше впливала на баланси КБ.

У розділі 2 «COVID-19 і балансові ризики КБ: підвищення прозорості і полегшення роботи з проблемними позиками» Доповіді про світовий розвиток[10] СБ наголошує, що інститути банківського нагляду мають запровадити обов'язкові правила і ефективні механізми їхньої реалізації для дотримання транспарентності балансів КБ, чому сприятиме застосування як КБ, так і інститутами банківського нагляду міжнародно визнаних тлумачень понять «необслуговувані кредити» і «кредити, погашення яких відбувається у пом'якшеному режимі», позаяк це уможливить послідовне відстеження/оцінку якості банківських активів на різних управлінських рівнях, а також учинення конче необхідних заходів з підвищення якості активів. А подібна практика термінологічного унормування має супроводжуватися ефективною діяльністю інститутів банківського нагляду й дотриманням КБ пруденційних правил. Для спонування КБ підвищувати протидію неякісним кредитам інститути банківського нагляду мають зобов'язати КБ створювати спеціальні підрозділи з витребування прострочених кредитів, забезпечені штатами й іншими необхідними ресурсами, які б дозволяли їм здійснювати обґрунтовану оцінку ступеню надійності позичальників.

На думку експертів СБ, найближчим часом/в середньостроковій перспективі відповідальні за наглядову політику зіштовхнуться з низкою викликів. Відтак, пріоритетами регуляторної/наглядової політики мають бути:

- ✓ формування умов скасування надзвичайних заходів підтримки, насамперед, допомоги позичальникам;
- ✓ чіткі нормативні тлумачення термінів «проблемні кредити» і «кредити з поступками»;
- ✓ забезпечення ефективності реалізації наглядової політики за посилення навантаження на якість активів і капітал КБ[3].

За оцінкою фахівців СБ, намагання КБ відтермінувати визнання неминучих збитків, потребуватиме більш прискіпливої уваги до них інститутів банківського нагляду, які мають бути готовими ретельно перевіряти КБ щодо операціоналізації критерію УТР й якості і глибини їхніх оцінок платоспроможності позичальників для реструктуризації кредитів. Інститутам банківського нагляду слід вимагати від КБ випереджальної оцінки явної нежиттєздатності позичальників, утримання КБ від сумнівних заходів з реструктуризації кредитів. Для цього потрібен ретельний моніторинг інститутами банківського нагляду за ризик-орієнтованим підходом/поглиблений дистанційний моніторинг/моніторинг відповідних секторів/цілеспрямовані виїзні перевірки за їхнього поновлення/колегіальний аналіз/аналіз чутливості/фінансовий аналіз найбільших системоутворюючих позичальників (компаній і груп).

Експертами СБ наголошувалося на необхідності інститутам банківського нагляду звертати увагу на завищення вартості заставного забезпечення, що, поряд з іншими чинниками, спричиняє недостатнє формування резервів під кредитні збитки та може унеможливити подальші заходи з урегулювання проблемних кредитів (продаж третій стороні/списання), позаяк вони з'ясують завищену оцінку і вимагатимуть від КБ визнання збитків.

Тобто, інститути банківського нагляду мають забезпечувати актуальність і коригування вартості забезпечення мірою необхідності, піддавати сумніву надто оптимістичну вартість наданого КБ заставного забезпечення, що дуже важливо для управління кредитним портфелем і коли результатом стягнення заставного забезпечення є його перехід у повторне володіння КБ. В разі ж набуття останнім істотного масштабу, інститути банківського нагляду мають приділяти особливу увагу рахункам «інших активів» завдяки цільовому огляду ринку банківських послуг за наглядовими циклами/вибірковим перевіркам/спеціальним оцінкам аудиторських й оцінних компаній.

КБ для уникнення уваги інститутів банківського нагляду можуть вдаватися до маскуванню якості відображуваних активів завдяки непрозору перенесенню проблемних активів на афілійованих суб'єктів/збитків на де-факто афілійованих, але неконсолідованих суб'єктів без належного визнання збитків.

З цього експертами СБ робиться висновок, що консолідований/транскордонний нагляд особливо важливий для стримування регуляторного арбітражу, а цілковите розуміння бізнесу/бізнесів групи і основних акціонерів,

їхніх економічних інтересів, моніторинг здійснюваних трансакцій є важливими наглядовими інструментами для оцінки потенційного перенесення активів погіршеної якості для уникнення необхідності формувати резерви/збільшувати зважені за ризиком позиції, позаяк для виявлення такої практики і ефективної протидії їй необхідні суттєві зусилля інститутів банківського нагляду. При цьому не можна обмежуватися лише стійким регулюванням і адекватною звітністю. З огляду на виклики КБ, пріоритетами мають бути забезпечення належного дотримання вимог завдяки ретельному нагляду, поглибленій оцінці кредитних портфелів й інших активів КБ, вимозі у КБ детальної/періодичної інформації, позаяк звітні показники якості активів не завжди визначають статус-кво, що спричиняє виникнення значної кількості неврахованих кредитних ризиків з недостатніми резервами/завищує рівень достатності капіталу[3].

Особливу увагу експерти СБ приділяли вирішенню питання проблемних кредитів як окремих КБ, так і БС національних економік загалом.

Так, у матеріалах, підготовлених Консультаційним центром з ФС (FinSAC) спільно з Відділом фінансової стабільності і фінансової інтеграції (FSI) і Відділом інфраструктури і доступу (EFNFI), які входять до складу Глобальної практики СБ з фінансів, конкурентоспроможності і інновацій (FCI), на основі аналізу банківської практики країн Європи і Центральної Азії зазначалося, що за зростання показників проблемних кредитів, ситуація ставала неконтрольованою. КБ, у яких були низькі резерви капіталу, здебільшого неохоче це визнавали і формували їх на випадок прояву реального ризику проблемних кредитів. Разом зі недосконалим нормативно-правовим забезпеченням і наглядовою практикою, це спричинило те, що звітність з якості активів не відображала статус-кво і унеможлиблювала оперативне вжиття наглядових заходів до таких КБ. Крім того, серйозні прогалини з регулювання/ нагляду фінансової неспроможності/прав кредиторів/здатності КБ до врегулювання пришивдшеного зростання проблемних кредитів унеможлиблювали вжиття дієвих заходів до нежиттєздатних позичальників, які зазвичай існували завдяки сумнівній практиці реструктуризації кредитів, що спричиняло неефективний розподіл, позаяк кредити КБ блокувалися в неповною мірою ефективних економічних секторах за рахунок більш динамічних. При цьому існування нежиттєздатних позичальників поєднувалося зі змарнованими спроможностями спасіння проблемних, але потенційно життєздатних позичальників, котрих зазвичай спонукали до ліквідації з огляду на вищезазначені причини.

На підставі такої оцінки експерти СБ зробили висновок про поглиблення наріжних проблем, небезпеку відтермінування заходів раннього реагування, що суттєво знижує спроможність БС фінансувати економічних агентів реального сектора національної економіки, продукує низькі темпи економічного зростання і функціонування ФС. Відтак, вони наголошували на неприпустимості стану, зумовленого глобальною фінансовою кризою, як пріоритету інститутів банківського регулювання/нагляду. Для реалізації останнього експертами СБ пропонувалася гармонізація заходів, що мали передбачати:

- ✓ дієві механізми банківського регулювання і нагляду для належного виявлення проблемних кредитів і формування резервів під кредитні збитки;
- ✓ підвищення спроможності КБ до мінімізації обсягів проблемних активів;
- ✓ удосконалення правового забезпечення, що регламентує вирішення КБ питання безнадійних кредитів і протидію можливим збиткам[3].

Експерти СБ акцентують, що досвід країн Європи і Центральної Азії уможлиблює визначення важливих уроків, зумовлених пандемією COVID-19. Насамперед, ефективне врегулювання проблемних кредитів можливе за наявності об'єктивної інформації про схильність КБ до ризиків, зумовлених проблемними активами, яку потребують регулятори/інститути банківського нагляду для оцінки масштабності проблеми, оприлюднення своїх стратегій з її врегулювання, забезпечення адекватного формування резервів КБ під кредитні збитки і вжиття заходів до КБ, які перебувають у зоні високого ризику. При цьому експерти наголошують, що пом'якшення нормативних визначень (скажімо, «малоймовірності виплати» і «ухилення від виконання зобов'язань»), а також нагляду підвищує непрозорість, не вирішуючи наріжної проблеми. Відтак, ними пропонується збереження ефекту вже здійснених реформ з прийняття загально визначених міжнародних нормативних визначень, підкріплених надійними наглядовими правозастосовними заходами, насамперед, у разі тиску на якість активів, що провокуватиме КБ на приховування реальних масштабів проблеми від інститутів банківського нагляду. Ці проблеми можуть поглиблюватися галузевим/політичним тиском на операційну незалежність інститутів банківського нагляду.

Поряд з цим, інститутам банківського нагляду слід опрацювати порядок невідкладного за певних обставин/поетапного скасування чинних заходів з надзвичайної допомоги позичальникам із можливою заміною їх більшою мірою адресними заходами, а також короткостроковими правовими заходами з запобігання банкрутству, позаяк їхня пролонгація спричиняє приховані витрати, послаблення розрахункової дисципліни, неефективність розподілу коштів й несприятливий вплив на ліквідність КБ. Водночас, за дії заходів з надзвичайної допомоги позичальникам інститути банківського нагляду мають вимагати від КБ надання достовірної/регулярної/актуальної/порівнюваної інформації про кредити, на які поширюється така допомога.

Крім того, інститутам банківського нагляду дуже важливо сприяти забезпеченню спроможності КБ врегульовувати значні обсяги проблемних кредитів, для чого в КБ мають створюватися спеціалізовані підрозділи, забезпечені чітким унормуванням внутрішньої політики/стратегією врегулювання/кількісного цілепокладання проблемних кредитів як складової стратегій КБ з управління капіталом/ризиками, необхідними фінансовими/кадровими/інформаційними ресурсами, які функціонують автономно від підрозділів з оформлення кредитів.

І нарешті, попри те, що країни Європи і Центральної Азії мали значний прогрес в удосконаленні нормативно-правової бази, експерти СБ вважали, що необхідні подальші кроки з наближення модернізованої системи фінансової

неспроможності і наявної практики у цій сфері, чому сприятиме фінансування інститутів, які підтримують функціонування оновлених правових механізмів. За існування ж значного розриву, для інститутів банківського нагляду має бути пріоритет оновлення інституціональної бази.

Виходячи з існування численних державних і приватних стейкхолдерів (КБ, ЦБ/інститутів банківського нагляду, уряду загалом, окремих міністерств і відомств, інституціональних інвесторів, надавачів фінансових послуг, інституцій громадянського суспільства), усвідомлення ними своєї ролі в реалізації загальнонаціональної стратегії запобігання/протидії великим масштабам проблемних кредитів, має передбачатися чітка взаємодія стейкхолдерів й забезпечуватися координація вживаних ними заходів завдяки створенню робочих груп високого рівня з їхніх представників, що спричинить своєчасність їхнього застосування, оцінку існуючих перешкод урегулювання, а відтак, прискорення темпів зниження обсягів проблемних кредитів[3].

Особливе місце в рекомендаціях СБ інститутам банківського нагляду відведено поведженню з кредитами, на які поширюються заходи з надання допомоги позичальникам.

Так, обґрунтована оцінка якості активів можлива лише за скрупульозного моніторингу і детальної інформації за кредитування із підтримкою позичальників. Попри впорядкування наглядової звітності за час пандемії, залишається потреба у наданні КБ виключно актуальної/достовірної/регулярної інформації про кредитування із підтримкою позичальників, і їхнього ефекту на формування банківських балансів. КБ мають маркувати такі кредити, аналізувати/оцінювати/включати у звітність такі показники, як заставне забезпечення і динаміка погашення, що характеризують ризики за ними.

Таке інформаційне забезпечення уможливить підготовку пруденційних звітів інститутів банківського нагляду, де наголошуватиметься на моніторингу/аналізі/ оцінці кредитування із підтримкою позичальників, а також складання контрольних переліків. Вживаючи обґрунтованих заходів для зниження адміністративного тиску на КБ і враховувати обмеженість їхніх можливостей з інформатизації управління/ впровадження технологій/кадрів, інститути банківського нагляду мають вимагати дотримання своїх унормованих інформаційних потреб.

Поряд з цим у рекомендаціях СБ акцентується і на ефективному забезпеченні дотримання наглядових вимог у періоди посилення тиску на якість активів КБ, коли ускладнюються умови для органів банківського нагляду.

Зокрема, експерти СБ зазначали, що з посиленням тиску на якість активів, КБ, особливо слабкі, все активніше приховують свої реальні труднощі, позаяк визнання істинних кредитних збитків спричинить оцінку обсягу їхнього капіталу нижче нормативних вимог, що, в свою чергу, посилюватиме регулятивний контроль і обмеження інститутів банківського нагляду на виплату дивідендів акціонерам/бонусів керівництву КБ/впровадження нових продуктів і напрямів діяльності, а також провокуватиме зростання репутаційних ризиків/негативного впливу на вартість/ доступність фінансових ресурсів/капіталу КБ.

У разі ж зовнішнього втручання в формі галузевого/політичного тиску в роботу інститутів банківського регулювання/нагляду, що супроводжується вимогою пом'якшення/послаблення регулювання/нагляду, вищезазначені виклики посилюватимуться тиском на їхню операційну незалежність, особливо в країнах з переважанням державних КБ, використовуваних для управління національною економікою, коли держава є не лише регулятором, але й власником/лобістом інтересів істотної частки БС.

На думку експертів СБ, кредитний ризик, імовірно, стане пріоритетом наглядової діяльності, що спонукатиме радше орієнтацію їхніх програм на тематичні/поглиблені перевірки на місцях з акцентуванням на цьому ризику, що уможливить об'єктивність у визначенні реального рівня погіршення якості активів/кредитних збитків. Для цього інститути банківського нагляду мають впливати на КБ у забезпеченні їхньої спроможності управляти зростаючими безнадійними активами, зумовленими збільшенням кількості позичальників, що відчувають фінансові ускладнення, проявляти особливу пильність у випадках перманентної пролонгації/зміни строків погашення проблемних кредитів/реструктуризації без належної оцінки життєздатності позичальників вже прострочених кредитів, включення амортизації до одноразового платежу наприкінці строку погашення і симуляції для недотримання КБ вимог класифікації/формування резервів під кредитні збитки.

Наголошують експерти СБ і на важливості підготовки Оглядів якості активів (AQR) як інструменту забезпечення прозорості оцінки фінансового стану КБ і формування стратегії реструктуризації БС, що є об'єктивною оцінкою балансової вартості активів КБ на певну дату і тривалий час успішно використовуються в різних країнах за підтримки СБ. AQR особливо корисні за наявності сумнівів щодо економічної значущості звітних показників якості активів КБ, а за оцінки останніх за окремими позиціями із застосуванням аналізу методів класифікації/формування резервів КБ під кредитні збитки і з'ясуванню існуючих відхилень від правил/інструкцій/методів бухгалтерського обліку, такі огляди уможливають отримання про реальний статус-кво в цій сфері завдяки. Причому зазначені огляди застосовні й для аналізу андеррайтингу, оцінки заставного забезпечення/управління й оцінки забезпечення, повторно отриманого, інших статей балансу КБ, його внутрішніх трансакцій, а також аналізу сценаріїв діяльності.

Огляди якості активів можуть прислужитись розробці заходів з забезпечення дотримання вимог інститутів банківського нагляду/планів відновлення балансів КБ/управління ризиками/підвищення стійкості/надійності/довіри суспільства до БС.

Концентрується увага експертів СБ і на визначенні навмисних неплатників. Зокрема, пропонується, що визначення таких неплатників має ухвалюватися інститутами банківського регулювання/нагляду, а не окремими КБ, що сприятиме більшій послідовності банківської практики і дозволить наглядовим органам вживати заходів у разі, коли діяльність КБ істотно відрізняється[3].

Відтак необхідна узгодженість трьох пулів заходів політики управління проблемними кредитами:

✓ стабільних нормативно-правового забезпечення і наглядової практики, що уможливорює належне виявлення КБ проблемних кредитів/формування резервів під кредитні збитки як засадничих основ стратегії врегулювання проблемних кредитів, позаяк за їхньої відсутності показники якості активів/фінансової стійкості КБ не відображають економічних реалій, стаючи перешкодою для інститутів банківського нагляду з виміру глибини проблеми і вжиття дієвих наглядових заходів;

✓ операційної спроможності КБ управляти зростаючими проблемними кредитами завдяки наявності спеціалізованих підрозділів з належним ресурсним забезпеченням, чинної внутрішньобанківської політики управління/врегулювання проблемних кредитів, методик визначення/порівняння очікуваних стягнень за різних регулюючих сценаріїв/оцінки життєздатності проблемних позичальників для запобігання неякісній/умовній реструктуризації кредитів, що лише уповільнює з'ясування неминучих кредитних збитків;

✓ визнання фінансової неспроможності і забезпечення прав кредиторів для врегулювання проблемних кредитів.

Недоліки і неузгодженість зазначених чинників ефективного управління проблемними кредитами можуть спричинити непередбачувані/низькі стягнення, спонукаючи КБ реструктурувати низькоякісні кредити і провокуючи додаткові економічні втрати, підштовхуючи проблемних, але ще потенційно життєздатних позичальників до ліквідації[3].

Питання взаємодії України і МВФ з реагування інститутів банківського нагляду на пандемію COVID-19

Ці питання знайшли своє відображення в Листах про наміри і Меморандумах про економічну і фінансову політику МВФ-Україна за часів пандемії.

Зокрема, в 2020 р. Україна зобов'язалась[11] для забезпечення фінансової стабільності й обмеження фіскальних витрат: як реакцію на кризу COVID-19 здійснювати цільову/тимчасову наглядову політику; зменшувати обсяг NPLs та повернення активів КБ, виведених з ринку; вдосконалювати механізми нагляду та виведення КБ з ринку банківських послуг;

✓ переглянути підхід до нагляду з урахуванням впливу кризи COVID-19 завдяки: забороні запровадження КБ додаткових зборів/штрафів для роздрібних клієнтів, які пропускають регулярні платежі, на період карантину; призупиненню НБУ виїзних перевірок на період карантину і відтермінування запровадження додаткових буферів капіталу та щорічного проведення стрес-тестування; заохочення добровільної/ виваженої реструктуризації позик, де це необхідно для секторів чи підприємств, на які істотно вплинула криза. Особливо наголошувалося на гнучкості коригувальних заходів за чинної нормативної бази і проблем, зумовлених пандемією. Утім, акцентувалося, що в разі тимчасового зниження коефіцієнтів достатності капіталу обов'язковим має бути надійний план його відновлення. Водночас, НБУ не мав на увазі послаблення мінімальних

вимог до капіталу/ліквідності, правил класифікації кредитів/формування резервів під втрати за кредитами, що мало унеможливити надмірний ризик та приховування поганих практик/збитків, а також рекомендував КБ переглянути розподіл дивідендів за 2019 р.;

✓ з послабленням кризи провести перевірку якості активів (AQR) для скерування регуляторної та наглядової політики із: зобов'язанням недостатньо капіталізованих КБ надати короткостроковий план відновлення коефіцієнтів достатності капіталу і здійсненням наглядових заходів до КБ, які його не виконуватимуть; узгодженням вимог до капіталу з міжнародними банківськими стандартами з закінченням кризи завдяки впровадженню буфера збереження/нової структури капіталу;

✓ створити підрозділ з нагляду (оверсайту) за державними КБ в Міністерстві фінансів, що відповідатиме за управління державними активами, який розпочне своє функціонування відповідно до рекомендацій МВФ в рамках технічної допомоги;

✓ привести систему банківського нагляду в Україні у відповідність до передових практик, для чого внести такі зміни до чинного законодавства, узгоджені з МВФ і СБ, щодо: забезпечення корпоративного управління КБ за рекомендаціями Базельського комітету 2015 р., застосування нової структури/буферів капіталу; калібрування НБУ вимог до капіталу/ліквідності за профілем ризику КБ; посилення вимог до ліцензування/акціонерів як структурного маяка;

✓ для ефективного реагування на критичні загрози надійності ФС за несприятливих судових рішень за допомогою консультацій з експертами МВФ внести зміни до чинного законодавства щодо: унормування поняття «професійне судження» для забезпечення дискреційних оцінок НБУ, попереднього погодження НБУ всіх членів наглядової ради КБ, удосконалення системи раннього втручання, у т.ч. визначення проблемного КБ/прийняття рішення про антикризову реструктуризацію завдяки гнучкості НБУ з віднесення проблемного КБ до неплатоспроможних протягом 4 місяців, поліпшення підходів до реструктуризації з огляду на показники капіталу/ліквідності.

В аналогічному меморандумі 2021 р. зазначалося, що[12]:

✓ заходи регулювання, спрямовані на подолання впливу пандемії COVID-19 на кредитний ризик КБ, вжиті у 2020 р., припинено у квітні-липні 2021 р., за виключенням спрямованих на місцеві органи влади, а у жовтні 2021 р. – на підтримку ліквідності КБ (довгострокове рефінансування та операції своєї відсоткової ставки); на основі стрес-тестування зовнішніми аудиторами 30 найбільших КБ, активи яких становили 93% активів БС, НБУ в серпні 2021 р. приписав 4 КБ вжити заходів та/або мобілізувати додатковий капітал та подати їм та ще 16 КБ плани дій з подальшого підвищення достатності капіталу завдяки його поповненню та/або зменшенню ризику;

✓ з огляду на зобов'язання за програмою посилення системи банківського нагляду та механізмів повернення активів ФГВФО прийняті зміни до чинного законодавства, які: вдосконалили механізми ліквідації КБ, зміцнили

повноваження ФГВФО з повернення активів/скасування підозрілих операцій, здійснених до банкрутства КБ, вимоги відшкодування збитків від колишніх власників КБ та пов'язаних сторін;

✓ в 2021 р. запроваджено норматив чистого стабільного фінансування (NSFR) для КБ, спочатку на рівні 80% із підвищенням до 100% відсотків у квітні 2022 р., підвищено ваги ризику для незабезпечених споживчих позик;

✓ в Міністерстві фінансів України створено наглядовий підрозділ, якому доручено управління участю в капіталі відповідно до рекомендацій місії технічної допомоги МВФ.

Україна взяла на себе зобов'язання з[12]:

✓ започаткування НБУ з 2022 р. вимог до капіталу під операційний ризик/ запровадження оцінки достатності внутрішнього капіталу (ICAAP)/ достатності внутрішньої ліквідності (ILAAP)/графіку введення в дію нового буферу консервації капіталу/буферу системної важливості;

✓ збереження потужності нагляду/вжиття дієвих заходів з дотримання безперервності банківського нагляду;

✓ підготовки/ухвалення плану усунення виявлених регуляторних прогалин внаслідок здійсненої самооцінки наглядових підходів/інструментів/звітності НБУ на відповідність Основним Базельським принципам/зміни організаційної структури банківського нагляду за створення експертного відділу, який підтримуватиме фахівців з нагляду, котрі здебільшого спрямовані на нагляд на основі нормативної відповідності/підвищення ймовірності ефективного контролю в такій структурі/ зменшення операційних ризиків завдяки консультаціям з фахівцями МВФ для підвищення професійної спроможності співробітників банківського нагляду (структурний маяк)/розробці необхідних професійних профілів/багаторічній програмі навчання нових співробітників;

✓ негайної протидії ризикам у ході нагляду за державними КБ для чого ввести в дію зміни до законодавства (структурний маяк); на основі консультацій з МФО ухвалення планів наступництва наглядових рад для державних КБ (структурний маяк); посилення нагляду за цими КБ на основі поліпшення професійної спроможності наглядового підрозділу в Департаменті фінансової політики Міністерства фінансів України, гарантування, що ці КБ залишаться адекватно капіталізованими та відповідатимуть вимогам до капіталу; здійснювати щоквартальний моніторинг НБУ планів зменшення непрацюючих кредитів і щорічну оцінку в ході наглядових перевірок та оцінки НБУ (SREP);

✓ продовження проведення НБУ щонайменше 4 кварталних перевірок КБ з підвищеним ризиком відмивання доходів, одержаних корупційним шляхом, з акцентуванням на нормативні вимоги до належної перевірки клієнтів та ідентифікації політично значущих осіб/джерел походження їх багатства та бенефіціарної власності;

✓ ухвалення в консультаціях з МВФ плану дій з покращення професійної спроможності банківського нагляду.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Загалом рекомендації МФО з реагування інститутів банківського нагляду на пандемію COVID-19

охопили наріжні наглядіві питання, що значною мірою дозволили їм пройти кризові випробування. Подальші дослідження й експертні оцінки МФО з реагування інститутів банківського нагляду загалом і Національного банку України залишатимуться актуальними і надалі.

Список використаних джерел

1. Awad, R., Ferreira, C., Jociene, A. & Riedweg, L. Restriction of Banks' Capital Distribution during the COVID-19 Pandemic (Dividends, Share Buybacks, and Bonuses). IMF Special Series on COVID-19, International Monetary Fund, Washington, July. URL: <https://www.imf.org/-/media/Files/Publications/covid19-special-notes/series-on-covid19restriction-of-banks-capital-distribution-during-the-covid19-pandemic.ashx>
2. Adrian T., Pazarbasioglu C. Combating COVID-19: How should banking supervisors respond? URL: <https://blogs.worldbank.org/voices/combating-covid-19-how-should-banking-supervisors-respond>
3. COVID-19 and resolution of problem loans in Europe and Central Asia. Lessons from the global financial crisis in the context of the pandemic. URL: <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/368101615580624661-0130022021/original/COVID19NPLPolicy.pdf>
4. Debt Management Responses to the Pandemic. URL: <https://www.imf.org/-/media/Files/Publications/covid19-special-notes/en-special-series-on-covid-19-debt-management-responses-to-the-pandemic.ashx>
5. Georgieva K. Policy Action for a Healthy Global Economy. IMFBlog. 2020. March 16. URL: <https://blogs.imf.org/2020/03/16/policy-action-for-a-healthy-global-economy/>
6. COVID-19: The Regulatory and Supervisory Implications for the Banking Sector A Joint IMF-World Bank Staff Position Note. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/Miscellaneous-Publication-Other/Issues/2020/05/20/COVID-19-The-Regulatory-and-Supervisory-Implications-for-the-Banking-Sector-49452>
7. COVID-19: challenges and lessons learned. URL: <https://www.pempal.org/sites/pempal/files/event/2021.pdf>
8. Policy Steps to Address the Corona Crisis. (2020). URL: <https://www.imf.org/-/media/Files/Publications/PP/2020/PPRA2020015.ashx>
9. Adrian T., Narain A. Maintaining the safety of the banking system during the COVID-19 crisis URL: <https://www.imf.org/Blogs/Articles/2020/03/31/blog033220-maintaining-banking-system-safety-amid-the-covid-19-crisis>
10. COVID-19 і балансові ризики КБ: підвищення прозорості і полегшення роботи з проблемними позиками. URL: <https://www.vsemirnyjbank.org/publication/wdr2022/brief/chapter-2-resolving-bank-asset-distress>
11. МВФ-Україна: Лист про наміри та Меморандум про економічну та фінансову політику, 02 червня 2020. URL: <https://bank.gov.ua/ua/files/HHqPYWqOFQMLtjh>
12. МВФ-Україна: Лист про наміри та Меморандум про економічну та фінансову політику, 08 листопада 2021 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/files/UvoCzPBRTwHUECr>

References

1. Awad, R., Ferreira, C., Jociene, A. & Riedweg, L. (2020). Restriction of Banks' Capital Distribution during the COVID-19 Pandemic (Dividends, Share Buybacks, and Bonuses). IMF Special Series on COVID-19, International Monetary Fund, Washington, July. URL: <https://www.imf.org/-/media/Files/Publications/covid19-special-notes/series-on-covid19restriction-of-banks-capital-distribution-during-the-covid19-pandemic.ashx>
2. Adrian, T., Pazarbasioglu, C. (2020) Combating COVID-19: How should banking supervisors respond? URL: <https://blogs.worldbank.org/voices/combating-covid-19-how-should-banking-supervisors-respond>

3. COVID-19 and resolution of problem loans in Europe and Central Asia. Lessons from the global financial crisis in the context of the pandemic. (2020). URL: <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/368101615580624661-0130022021/original/COVID19NPLPolicy.pdf>
4. Debt Management Responses to the Pandemic. (2020) URL: <https://www.imf.org/-/media/Files/Publications/covid19-special-notes/en-special-series-on-covid-19-debt-management-responses-to-the-pandemic.ashx>
5. Georgieva K. Policy Action for a Healthy Global Economy. IMFBlog. 2020. March 16. URL: <https://blogs.imf.org/2020/03/16/policy-action-for-a-healthy-global-economy/>
6. COVID-19: The Regulatory and Supervisory Implications for the Banking Sector A Joint IMF-World Bank Staff Position Note. (2020) URL: <https://www.imf.org/en/Publications/Miscellaneous-Publication-Other/Issues/2020/05/20/COVID-19-The-Regulatory-and-Supervisory-Implications-for-the-Banking-Sector-49452>
7. COVID-19: challenges and lessons learned. (2021) URL: <https://www.pempal.org/sites/pempal/files/event/2021.pdf>
8. Policy Steps to Address the Corona Crisis. (2020). URL: <https://www.imf.org/-/media/Files/Publications/PP/2020/PPRA2020015.ashx>
9. Adrian T., Narain A. Maintaining the safety of the banking system during the COVID-19 crisis. (2020) URL: <https://www.imf.org/Blogs/Articles/2020/03/31/blog033220-maintaining-banking-system-safety-amid-the-covid-19-crisis>
10. COVID-19 and the balance sheet risks of CB: increased insight and relief from problem loans. (2022). URL: [https://www.vsemirnyjbank.org/publication/wdr2022/brief/chapter-2-resolving-bank-asset-distress\[in Ukrainian\]](https://www.vsemirnyjbank.org/publication/wdr2022/brief/chapter-2-resolving-bank-asset-distress[in Ukrainian]).
11. IMF-Ukraine: Sheet about intentions and Memorandum about economic and financial policy (2020). URL: <https://bank.gov.ua/ua/files/HHqPYWqOFQMLtjh> [in Ukrainian].
12. IMF-Ukraine: Sheet about intentions and Memorandum about economic and financial policy (2021). URL: <https://bank.gov.ua/ua/files/UvoCzPBRTwHUECr> [in Ukrainian].